

УДК 378.016:78
ORCID 0000-0002-9838-6612
DOI 10.31654/2663-4902-2019-PP-1-90-95

Чжу Юньжуй

аспірант Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського

ПРОСВІТНИЦЬКА СПРЯМОВАНІСТЬ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті висвітлюються питання вокальної підготовки майбутніх вчителів музики з точки зору їх значущості для активізації просвітницької ролі шкільних занять з музики. Обґрунтовано думку, згідно з якою сукупність всіх видів діяльності, до яких залучаються учні на уроках музичного мистецтва, має слугувати ідеї просвітництва школярів та пронизувати весь музично-освітній процес, впливаючи на стиль педагогічного спілкування, добір музичного матеріалу, методів включення школярів у різні види діяльності і тим самим сприяти їхньому вихованню як освічених шанувальників музики.

Мета статті – аналіз типових видів вокально-навчальної діяльності та активізації пізнавальної діяльності студентів на заняттях з постановки голосу, спрямованих на посилення музично-просвітницької ролі уроків музики.

Розглядаються різні аспекти вокально-навчальної діяльності студентів: художньо-виконавська, фонаційно-технологічна, творча, методична. Володіння навичками вокального виконавства розглядається як фактор, що уможливорює виконавську та вербальну презентацію вокальних творів на уроці і розвиток у школярів навичок музичного сприйняття; як необхідний компонент вокально-методичної підготовки майбутніх фахівців, спрямований на формування в школярів здатності до виразного співу та вокальної імпровізації; як засобу опосередкованого впливу на оволодіння інструментальними формами музикування та виконання шкільних пісень під власний акомпанемент.

Розкрито роль міждисциплінарної інтеграції в залученні школярів до музичної творчості – інтерпретації пісенного репертуару та вокальної імпровізації.

Ключові слова: вчитель музичного мистецтва, вокальна підготовка, музичне просвітництво, освічений любитель музики.

Актуальність. Головною метою дисципліни "Музичне мистецтво" у загально-освітній системі музичного виховання в державних документах та методичних працях визначається залучення до музичного мистецтва школярів з метою розвитку у них особистісно-оцінного ставлення до мистецтва, виховання здатності до сприймання, розуміння і творення художніх образів, формування потреби в художньо-творчій самореалізації та духовному самовираженні засобами музичного мистецтва [2].

Мислителі та діячі різних епох і культур наголошували на тому, що головним завданням масового музичного виховання дітей є не навчання музики саме по собі, а вплив через музику на їх духовний світ, світосприйняття, самосвідомість, моральні, етичні, художньо-естетичні уявлення й переконання (Аристотель, Конфуцій, Георг В. Ф. Гегель, Іммануїл Кант, Жан-Жак Руссо, Григорій Сковорода, Микола Лисенко, Василь Сухомлинський, Дмитро Кабалевський та ін.).

Отже, систематичні заняття учнів молодших класів на шкільних уроках мають забезпечувати в них потребу в музичних враженнях і художніх емоціях, здатність насолоджуватися світом прекрасного, музично-естетичними емоціями і переживаннями, усвідомлено ставитись до особистісної цінності музичного мистецтва як способу творчої самореалізації та самоствердження.

Викладене дає підстави вважати одним із головних завдань професійної діяльності майбутнього вчителя надання музично-просвітницької спрямованості всім компонентам навчально-виховного процесу уроків музичного мистецтва в сучасній школі.

Мета статті – аналіз типових видів вокально-навчальної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях з постановки голосу з погляду їх впливу на здатність здійснювати музичне просвітництво школярів.

Сутність поняття "музичне просвітництво" розглядається як процес свідомої, активної й цілеспрямованої взаємодії між учителем і учнями, яка спрямовується на прищеплення їм любові до музичного мистецтва і здатності його емоційно переживати, ціннісно-усвідомлено ставитись до музичного середовища і феноменів музичного мистецтва, проявляти активність у музичному пізнанні й творчій самореалізації в різних формах музичної діяльності.

На думку більшості науковців, основним видом музично-просвітницької діяльності є спеціальним чином організоване слухання-сприймання музики, яке збагачує музичний тезаурус і досвід оцінного ставлення до творів музичного мистецтва школярів. Так, за висловом І. Дьяченко, це твердження є правильним, тому що "... переважна більшість людей по відношенню до музики виступає в ролі слухачів, а не виконавців, що є цілком природним" [3, с. 264].

Лише в ракурсі розвитку музичного сприйняття розглядають проблеми музичного просвітництва І. Липа, Л. Кожевнікова, Лі Аньань та інші науковці, пов'язуючи просвітницько-виховний процес з так званим "слуханням музики" на уроці та організацією позакласних музично-просвітницьких заходів, спрямованих на цілеспрямоване збагачення у школярів досвіду сприймання музичних творів та їхнього аналізу й обговорення у цікавих для сучасних школярів формах [5].

Натомість інші дослідники цілком слушно зауважують, що всі інші види музичної діяльності, доступні учням, також відіграють суттєву роль у здійсненні музичного просвітництва, впливаючи на вдосконалення музичного сприйняття, музично-слухових здібностей, музичного інтелекту, поглиблення художніх переживань і музично-гедоністичних почуттів, збагачення музичної свідомості й музично-творчого самопрояву особистості.

Нагадаємо, що впродовж XIX ст. та на початку XX століття музичні заняття були, власне, уроками співу, що пояснювалося значущістю співочих традицій у слов'янській музичній культурі, тому М. Лисенко, М. Леонотович, С. Танеєв та інші вважали, що змістовим центром загальної музичної освіти має стати саме хоровий спів.

Аналіз здобутків видатного науковця і просвітника Б. Асаф'єва засвідчує, що він акцентував увагу на тому, що "музичний педагог у загальноосвітній школі не повинен бути "спецом" в одній будь-якій галузі музики" [1, с. 59], та наполягав на значущості всебічного музичного виховання учнів, тобто виконувало просвітницьку функцію – як шляхом удосконалення їхнього музичного сприйняття, так і залучення до різних форм музикування у створених з цією метою шкільних хорових і оркестрових колективах.

Звернення до аналізу педагогічної діяльності Б. Яворського показує, що головним завданням шкільної системи музичної освіти науковець також уважав включення учнів у широке поле діяльності, причому – із забезпеченням творчої активності учнів через свідоме сприймання, виконання і творення музики (наводиться за С. Морозовою [6]). Цікавим був і запроваджений Яворським досвід інсценування-театралізації імпровізованими рухами інструментальних творів Е. Гріга, Ф. Шуберта, Ф. Шопена, який застосовувався у практиці занять зі школярами як засіб стимуляції ініціативності й творчої фантазії учнів.

Своєрідний шлях широкого музичного просвітництва був винайдений німецьким композитором і педагогом Карлом Орфом, ідея якого полягала у тому, що найкращим способом прищеплення дітям любові до музичного мистецтва є залучення їх до активних форм діяльності, зокрема – до мовленнєвої, вокально-інструментальної імпровізації на засадах моделювання римовано-декламаційних, рухових вправ, гри на елементарних (спеціально створених з цією метою) дитячих музичних інструментах за авторською методикою.

Отже, існує різноманітний досвід цілеспрямованого комплексного музичного просвітництва дітей за допомогою їхнього включення в доступні для них види музичної діяльності.

Зрозуміло, що досягати успіху у виконанні наведених вище завдань може компетентний педагог, який не тільки володіє усталеними методичними прийомами, а й здатен до самостійного мислення, творчого застосування набутих знань і навичок, розробки і впровадження власних музично-педагогічних інновацій, здатен забезпечувати творчу атмосферу на шкільних уроках музики.

На думку І. Липи, набуття такого педагогічно-просвітницького досвіду відбуватися під час навчання майбутнього педагога у вищому навчальному закладі на засадах виконання різнопланових завдань відповідного спрямування [5].

Т. Щериця наголошує, що задля цього потрібно посилити просвітницько-виховні функції музичних дисциплін, а також сформувати у студентів усвідомлене ставлення до значущості їх реалізації в процесі фахової діяльності. Головною метою дисциплін навчального плану авторка вважає "... заохочення студентів до конкретної музичної діяльності: виконавської, просвітницької, пізнавальної, аналітичної", що дозволить цілеспрямовано готувати їх до майбутньої практичної діяльності [6, с. 7].

Отже, завдання підготовки майбутніх учителів до викладання музики, зорієнтованої на всебічне музичне просвітництво школярів та їх виховання як активних і освічених шанувальників музики, має пронизувати весь музично-освітній процес, впливаючи на стиль педагогічного спілкування, добір музичного матеріалу, форм і методів їхнього залучення до різних видів музичної діяльності, зокрема – на зміст вокальної та вокально-хорової роботи – як на уроках музичного мистецтва, так і в позакласній діяльності.

Розглянемо, яким чином посиленню просвітницької спрямованості уроків музики має сприяти зміст занять із студентами в класі постановки голосу.

Перш за все, просвітницька зорієнтованість має, на нашу думку, враховуватися в плануванні репертуару, який майбутній фахівець опановує під час занять. Маємо враховувати, що підготовка певного твору до виконання на художньому рівні від час навчання надасть можливість майбутнім фахівцям успішно виконувати його в практиці викладання уроків музичного мистецтва, використовуючи як один із прикладів, призначений для слухового аналізу, розвитку музичного сприйняття школярів: адже відомо, що виконання музики "вживу" здійснює значно більш глибокий вплив на почуття і емоції слухачів, чим її прослухування у запису. Отже, ці міркування мають враховуватися в доборі репертуару студентів, його збагаченні за рахунок пісень свого та інших народів, творів світової скарбниці, доступних за своїм художньо-образним змістом сприйняттю школярів відповідного віку. Це, зокрема, вибрані твори з вокальної спадщини М. Лисенка, К. Степового, В. А. Моцарта, Й. Баха, Ф. Шопена, Ф. Шуберта, Й. Брамса, М. Глінки, М. Римського-Корсакова та багатьох інших митців.

Іншим різновидом надання просвітницького значення репертуару має слугувати робота з так званими "шкільними піснями", які створені для виконання дітьми шкільного віку. Цей репертуар, в силу його відносної нескладності, звичайно планується для його самостійного розучування студентами та співу під власний супровід, створення до мелодій власного акомпанементу, їх аранжування тощо.

Варто враховувати, що в процесі розучування цих пісень зі школярами вчитель виконує мелодію і від того, наскільки це виконання буде якісним і емоційно-яскравим, значною мірою залежить бажання учнів навчитись її співати, а в цілому – ставлення до вокального мистецтва.

Робота над виконанням пісні майбутнім вчителем музики є також важливою з огляду на те, що цей процес спонукає до аналізу та виявлення потенційно складних для школярів інтонаційних зворотів, а також – винайдення способів їх подолання, зокрема – створення спеціальних справ на розспів, побудований на певних фрагментах мелодії, тощо [4].

Звернемо також увагу на те, що, відповідно до методики розучування пісень, учитель надає їй характеристику, яка має налаштовувати школярів до її сприйняття й розучування. Як показує практика, найчастіше ця характеристика зводиться до переказу сюжетного змісту, загальної характеристики настрою пісні та наведення біографічних даних композитора. При цьому художня цінність твору, особливості розвитку художнього образу, як правило, залишаються поза увагою. Це спонукає до

посилення уваги навчанню студентів вербальній інтерпретації твору, вмінню надавати пісні художньо-виразної характеристики, застосовуючи набуті на всіх фахових дисциплінах знання й навички.

Не менш важливим у визначенні просвітницької ролі вокальної підготовки є і її роль у забезпеченні високої якості співочої діяльності школярів, яка уможливорюється тільки на основі досягнення ними якісного і художньо-яскравого виконання пісенного репертуару. З цього погляду важливим є і те, наскільки готовий майбутній учитель д переносу навичок власного вокального виконавства на процес навчання співу школярів, зокрема – здатності до слухового контролю, інтонаційно-диференційованого сприйняття, сформованості вокального слуху, поза чим неможливо здійснювати коригування якості звукоутворення і точності інтонування учнів, досягати успішності в розвитку музичних здібностей школярів.

Отже, в підготовці майбутніх учителів музики значну роль відіграють зміст і методи, якими вони будуть здійснювати навчання співу, а з цим – і виховання у них любові до музичного мистецтва, здатності його емоційно й усвідомлено сприймати, реалізувати свої музично-творчі потенції. Власний досвід, отриманий студентами в процесі вокальної підготовки, має ставати підґрунтям якісної музично-просвітницької діяльності.

Подальшого дослідження потребують питання міжпредметної інтеграції знань і навичок, набутих студентами у комплексі психолого-педагогічних та музично-фахових дисциплін, яка сприятиме підвищенню якості вокально-педагогічної діяльності та посиленню її ролі в музичному просвітництві школярів.

Література

1. Асафьев Б. В. Организация преподавания музыки в общеобразовательной школе. Москва: Советский композитор. 1983. 118 с.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти. *Книга вчителя дисциплін художньо-естетичного циклу*: довідково-методичне видання. Харків: ТОРСПІГ ПЛЮС, 2006. С. 82–85.
3. Дьяченко І. В. Роль методу порівняльного аналізу музичних творів у формуванні слухачької культури учнів основної школи. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/14982/1/Diachenko.pdf>
4. Кьон Н. Г. Шляхи модернізації процесу формування професійної компетентності майбутнього вчителя музики: зб. наук. праць Луцького інституту розвитку людини "Україна". Проблеми педагогічних технологій. Луцьк, 2008. Вип. 3–4. С. 5–13.
5. Липа І. Позакласна музично-просвітницька діяльність як складова професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2015. Вип. V. С. 74–78.
6. Морозова С. П. Из истории массового музыкального воспитания. Музыкальное воспитание в школе: сборник статей. Москва: Музыка. Вып. 12. С. 69–91.
7. Щериця Т. Духовність і музична культура учителів музики. *Мистецтво і освіта*. 2005. № 4. С. 6–8.

Referense

1. Asaf'yev, B. V. (1938). *Organizatsiya prepodavaniya muzyki v obshcheobrazovatel'noy shkole*. [The organization of music teaching in the secondary school]. Moskva: Sovetskiy kompozitor [in Russian].
2. *Derzhavnyy standart pochatkovoyi zahal'noyi osvity* (2006) [State standard of elementary general education]. *Knyha vchytelya dystsyplin khudozhn'o-estetychnoho tsykladu – The book of the teacher of disciplines of art-aesthetic cycle*. Kharkiv: TORSPIH PLYUS [in Ukrainian].
3. D'yachenko, I. V. Rol' metodu porivnyal'noho analizu muzychnykh tvoriv u formuvanni slukhats'koyi kul'tury uchniv osnovnoyi shkoly [State standard of elementary general education]. URL:<http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/14982/1/Diachenko.pdf> [in Ukrainian].

4. Koehn, N. H. (2008). *Shlyakhy modernizatsiyi protsesu formuvannya profesiyanoi kompetentnosti maybutn'oho vchytelya muzyky*. [Ways of modernization of the process of forming the professional competence of the future teacher of music]. Zbirka naukovykh prats' Luts'koho instytutu rozvytku lyudyny "Ukrayina". Problemy pedahohichnykh tekhnolohiy. (3–4), 5–13. Luts'k [in Ukrainian].

5. Lypa, I. (2015). *Pozaklasna muzychno-prosvitnyts'ka diyal'nist' yak skladova profesiyanoi pidhotovky maybutn'oho vchytelya muzychnoho mystetstva*. [Out-of-school musical education as part of the professional training of the future teacher of musical art]. (V), 74–78. Ivano-Frankivs'k, Vyd-vo Prykarp. nats. un-tu im. V. Stefanyka [in Ukrainian].

6. Morozova, S. P. (1976). *Iz istorii massovogo muzykal'nogo vospitaniya. Muzykal'noye vospitaniye v shkole*. [Out-of-school musical education as part of the professional training of the future teacher of musical art]. (12), 69–91. Moskva: Muzyka. [in Russian].

7. Shcherytsya, T. (2005). *Dukhovnist' i muzychna kul'tura uchyteliv muzyky* [Spirituality and musical culture of music teachers. Art and education]. *Mystetstvo i osvita – Mystetsvo i ovita*. 4. 6–8 [in Ukrainian].

Чжу Юньжуй

аспирант Южноукраинского национального педагогического университета имени К. Д. Ушинського

ПРОСВЕТИТЕЛЬСКАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ ВОКАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА

В статье освещаются вопросы вокальной подготовки будущих учителей музыки с точки зрения их значимости для усиления просветительской роли школьных занятий музыкой. Представлена точка зрения, согласно которой совокупность всех видов деятельности, в которые включаются ученики на уроках музыкального искусства, должна обеспечивать воспитание просвещенных любителей музыки.

Рассматриваются различные стороны вокально-учебной деятельности студентов: художественно-исполнительская, фонационно-технологическая, творческая, методическая и их роль в процессе развития музыкального восприятия школьников, их приобщения к пению как к самому доступному виду любительского музицирования. Раскрыта роль междисциплинарной интеграции в приобщении школьников к музыкальному творчеству в виде интерпретации песенного репертуара и вокальной импровизации.

Ключевые слова: учитель музыкального искусства, вокальная подготовка, музыкальное просвещение, просвещенный любитель музыки.

Zhu Yunrui

Postgraduate student, South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky

EDUCATIONAL FOCUS ON VOCAL TRAINING OF FUTURE MUSIC TEACHER

The article presents modern scientific approaches and principles of forming a creative personality of the future teacher of music. On the basis of the systematic analysis of academic literature, it is determined that the main feature of a creative personality is the individual psychological peculiarities that correspond to the requirements of creative process and its successful implementation. Therefore, the leading task for higher pedagogical educational institutions is the formation of the students' professional competencies, which manifest themselves in their ability to think originally, express their thoughts, and find extraordinary solutions in difficult situations. In this connection, it is noted that the development of a creative individuality is a systematic quality that integrates various components of its functioning in musical and pedagogical activities. It is based on existential, humane, aesthetic, and cultural scientific approaches, since it

lies precisely in the aspects of the identified phenomenon that they influence the dynamics of its development in the process of professional education. Formation of a creative personality of the future teacher of music should also presuppose the principles of cultural and musical orientation of the educational process in the piano class; ensuring continuity of artistic and creative development of students during studying; stimulating their own artistic and creative activity and autonomy, unity of potential and relevant in the development of creative individuality of students. Organized in this way, learning becomes a process of self-determination, free self-realization and continuous self-development of the student, manifested in various forms of their work. It is emphasized that the abovementioned learning process should be based on Ukrainian national artistic heritage, the theoretical foundations of Ukrainian pedagogy, as well as studying the experience of past generations of artists.

Key words: creative personality, scientific approaches and principles, teacher of music, pedagogical music education, piano learning.